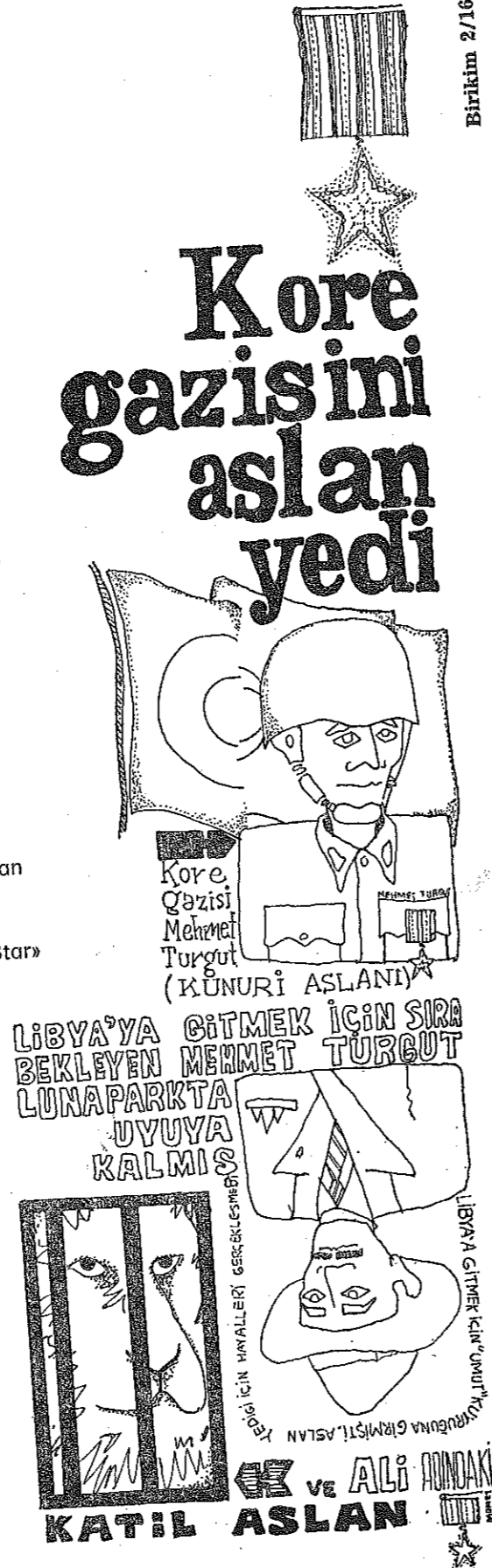

ASLANDAN AL HABERİ

Romalılar aslanlara atarlarmış Hıristiyanları,
O Hıristiyanlar ki,
Romalılardan daha dürüst, daha düzgün, daha uygar
bir düzene inanmaktan başka suçları yoktu...
Romalıları oyalamak için işsiz yığınlarını,
O zamanın gazetesi,
Ve Hürriyeti olan Coliseum sıtadyomunda
Aslanlara atarlarmış sen gibi, ben gibi,
Mehmet Turgut gibi insanları...

Mehmet Turgut ki,
İşsiz olmaktan başka suçu yoktu,
İşsiz, parasız, evsiz-barsız,
Ve aslanın kafesine girdiğini farketmeyecek kadar
uykusuz...

O Mehmet Turgut ki,
Libyaya gitmek için sıra bekleyen bir Kunuri Aslanıydı,
Adananın Girne yolunda bir lünaparkta
Buldular parçalanmış vücudunu...
Sade Adananın Girne yolunda değil,
Romada da böyle,
Oyalamak için işsiz yığınlarını
—Ve belki de azalsın diye işsizlerin sayısı—
O zamanın gazetesi
Ve Hürriyeti olan Coliseum sıtadyomunda
Aslanlara atarlardı sen gibi, ben gibi,
Mehmet Turgut gibi insanları...
Ama Ali adındaki, o kendi de müebbet mahkûm aslan
—Aslanlar akıllanıyorlar mı nedir!—
Yemedi, kardeşim, yemedi
Kore Gazisi Mehmet Turgutun göğsündeki «Silver Star»
nişanını!...

Birikim 2/16

Can Yücel'le Konuşma

Birikim 2/17

M. Belge

Günümüz Türk şiirinde, gerek yazılışı, yayımlanışı, gerekse okurların yazılan şiirle ilişkisi açısından bir tıkanıklık görülür gibi. Bu konuda düşüncelerini söyler misin?

C. Yücel

Bir tıkanıklık elbet var da, bu tıkanıklık tabii Türk toplumunda son yirmi yıldır görülen açılmaya görece bir tıkanıklık. Türkiye topal bile olsa bir kapitalistleşme süreci içine girmiş, sınıflar ve toplum katlarının kendi içlerinde çelişkiler yaratarak iç içe ve birbirine girdiği bir dönemde yaşanmasına rağmen Türk düşünce ve sanat hayatında bu değişiklikleri temelden yansıtabilecek çapta bir atılım görülüyor. Elbet bu kapitalistleşme sürecinin tüketim alanında yarattığı genişlemeler birtakım değişiklikler getirmekte. Kitapların, yayınların kalitesinden tutun, radyo ve televizyon gibi haberleşme araçlarının yayılmasına dek bir sürü göz alıcı değişmeye karşın, özde bu değişimin bam teline etkin bir biçimde dokunarak onu tınlattırıp değiştirebilecek bir toparlanmayı ne yazık ki göremiyoruz.

M. Belge

O zaman, böyle bir tıkanıklığı yaratan, daha çok bugünkü yapının getirdiği engeller mi, yani bazı nesnel-yapısal engeller mi?

C. Yücel

İşin bir maddî, neredeyse teknik cephesi var. Bir de işin özüyle ilgili, yaratıcı yanıyla ilgili bir cephesi var.

M. Belge

Bunları kısaca açıklar mısın?

C. Yücel

İşin maddî cephesi, kitabın fiyatıyla, sanat yapının ücretleriyle, dağıtımıyla, v.b. ilgili. Egemen gelişme süreci kapitalizm olduğuna göre, egemenliğin kaçınılmaz olduğu ileri sürülebilir. Ama bizim ana işimiz bu sürece başka bir seçenek gösterme, dolayısıyla direnç gösterme olduğu için, bu alanda da kapitalistleşme sürecine teslim olmamız gerekecektir. Bu her şeyden önce, geniş yığınlara açılabilme sorununu birlikte getirmektedir.

M. Belge

Bir dakika sözünü keseceğim ama, Can, hani genel bir inanç vardır: bu düzende halkın beyni yıkandığı, zevk düzeyi düşük olduğu için, sanatın iyisi zorlukla sınırlı çevreler içinde kalır gibi. Bu konuda bir diyecğin var mı?

C. Yücel

Yalnız olarak halkın beğenisinin düşük olduğunu ileri sürmek için kimsenin elinde bir dayanak yoktur. Halk kültürünün yozlaşması süreci kapitalistleşme süreciyle birlikte gelmektedir. Adi piyasa sanatı, kapitalist pazar ortamıyla birlikte gelmektedir. Halka iyi ne verilmiş de, halk geri çevirmiştir? Yalnız burada dikkat edilmesi gereken bir nokta var: eğer kapitalizmin bu yozlaştırıcı etkisini gören aydınlarımız zamanında, toplu ve sistemli bir direnç oluşturamazlarsa bu yozlaşma öylesine kök salar ki «halk, halk» diye dillerine pelesenk ettikleri şey temel kültüründen yoksun ücretli yığınlar haline dönüşür. Bunun açık örneği bugünün ileri kapitalist ülkelerinde görülmektedir. Bizim gibi bu kapitalistleşme sürecine yeni giren ülkelerde, bu sürece karşı olan insanların millî kültüre de sahip çıkması gerekecektir.

M. Belge

Sözünü kesmiştim, Can. Sen şiirdeki —ya da genel olarak sanat üretimindeki— tıkanıklığı yaratan teknik engellere karşı neler yapılabileceğini anlatıyordun.

C. Yücel

İlk akla gelen şey, kâr oranlarını ve maliyeti düşürerek halka intikal oluyor. Ama burada da dağıtım, piyasanın çıkardığı ikinci engel olarak karşımıza dikiliyor. O halde örneğin 12 Mart öncesinde devrimci kuruluşların ve TÖS'ün önyak olduğu ucuz kâr oranıyla dağıtım sisteminin ihyası gerekmektedir. Bu tabii toparlayıcı bir siyasî partinin yokluğu süresince düşünülür. Öyle bir parti kurulduğunda bütün bu işler onun yönetiminde yapılacak, hem sınıf bilincinin gelişmesinde yararlı olacağını bildiğimiz, şimdiden yayımlanmış, Nâzım gibi, Orhan Kemal gibi ve geniş teorik yayımlar gibi kaynakları halka sunacağız, hem de böylece yenilerinin yazılıp yayımlanmasına elvereceğiz. Bu, plak gibi, kaset gibi yayılma araçları için de sözkonusu olacaktır. Öte yandan, bizim beğenisine tam katılmamakla birlikte, halkın damarına seslenebildiğini gördüğümüz alanlar karşısında da öteden beri gösterdiğimiz çekingenlikten kurtulmamız gerekecektir. Piyasa işi diye, piyasa alanı diye, kategorik ve bir bakıma burnu büyük davranışlardan da kaçınmamızın zamanı gelmiştir. Örneğin Theodorakis gibi bir sanatçının devrimci çizgisini sulandırmadan kazandığı yaygınlık bu bakımdan bize ders olmalıdır. Bunun bizdeki ters örneği ise, dünyaca

ün kazanmış Nâzım gibi bir şairimizi hâlâ halka tanıtamamış oluşumuzdur.

M. Belge

Sen söze başlarken bu «işin teknik cephesi» dediğin konu, işin özüne de oldukça yakın göründü. Anlattıkça da özüne daha yaklaşıyor gibi oldu. Sence öyle değil mi?

C. Yücel

Dediğim gibi, aslında yukarıda işaret ettiğimiz gibi bu öz ve teknik meselesi tabii iç içe. Biz istediğimiz kadar ilerici şairlik tasahhüsünü, bir iki bin satan dergilerle ve satmayan şiir kitaplarıyla edebiyatımızda bir öz değişmesi beklenemez. Bunun nedeni, yapılacak öz değişikliğinin yapısında yatıyor. Şöyle ki, Türk solu hem politikasıyla, hem sanatıyla eski koşullar için belki de mazur görülebilecek bir sınırlılığın alışkanlığından kendini kurtaramamaktadır. Bu sınırlılık halka, özellikle işçi sınıfına, «biz doğruyu söylüyoruz; sen bizi bul, gel, dinle,» davranışından ileri gelmekteydi. Oysa koşullar çok daha geniş çaplı yaygın bir seslenme ve örgütlenmeyi zorlamaktadır. Bunun için de, belki, bir geri adım atarak kitle bütünleşmesinin gerektirdiği yeni bir davranışın ve politikanın denenmesi zamanıdır. Brecht'in bir şiiri geliyor aklıma. Brecht direksiyon dersi alıyor. Beş on dersten sonra gene denemeye çıktıklarında, Brecht kendine göre kusursuzca arabayı sürüyor. Durduklarında öğretmen «gene olmadı,» diyor. Brecht nedenini soruyor. Öğretmen de «Sen sade ileriye gözlüyorsun, yanında oturan beni unuttun; ya ben ters bir şey yaparsam direksiyonu nasıl toparlayacaksın?» diye karşılık veriyor. Bu örneği verişim, bizden görece olarak geride sayılan kitlelerle dirsek temasının kurulması zorunluğuna işaret etmektedir. Biz, şimdiye dek nasıl, neden, niçin solcu olduğumuzu, nasıl solcu olduğumuzu, bunun sürecini anlatmak yerine kendi-

mizi solcu kabul ederek, kitlelere birtakım fikirleri ve dünya görüşünü dikte etmekle yetindik. Nâzım Hikmet'in Ekim Devriminden kalkarak kitleyle bulduğu birleşimi, bizim, Türkiye'de aydınlar olarak küçük-burjuvalıktan Marksizm'e geçişimizin sürecini anlatarak bütünlememiz gerekmektedir. Marksizm'in bilimsel oluşunun yanı sıra «bilimsel bir iyilik» oluşu, bilimsel bir politik yanı oluşu gözden kaçırılmadığı anda, bu dediğim bir geri adımın zorunluluğu kendiliğinden ortaya çıkacaktır. O zaman kapitalist değişim süreci içindeki kitlelerin âdeta bir milletleşme kaynaşması içinde oluşuna karşılık verebileceğiz. Nasıl, bu kaynaşmanın içinde İstanbul ağzının egemenliği kaybolup edebiyat dili bütün yörelerin toplu ağı haline gelmekteyse, Marksizm'in de böyle bir ortak anlaşma metodu haline getirilmesi bize düşen görevdir. Bu, kitlelerde var olan dinamizmin içini kavramamız görevini bize yüklemektedir. Bu görevin koşulu olan uyanıklığı, duyarlılığı, baltalayan her türlü alışkanlığı, her türlü hazır, basmakalıp tutumu bir yana bırakmalıyız. Bundan böyle ne yığılmeler, ne edebî silâh ticareti, sol şiirin gündeminde yer almamalıdır. Kitlelerin özlem dinamizmini Marksist yöntemin bütün gerçekliğiyle kavrayıp bunu bu gerçekliğin hak verdiğini bir şiirsellikte ortak bir dile bağlamalıyız. İşte bu noktada Türk halkının eski şiir ve söz gelenekleri bu gerçekliği bir bütünüğe ve ortaklığa kavuşturacaktır.

M. Belge

İkinci yeni gibi şiir akımları, toplumsal süreçlerden, genel olarak devrimci hareketten uzak olmakla, bireyci olmakla suçlanırdı. Ama devrimci şiir yazarların çoğunun da, senin bu konuşmanda hep vurguladığın gibi, halkın hayatının ve mücadelesinin ta içinde yaşayarak yazdıkları bençe söylenemez. Bu da, bir başka bireycilik oldu sanki. «Ben çiçek severim,»

demek yerine, «ben devrim severim,» demek gibi. Devrimci şair, bireycilikten çıkayım derken, 12 Mart öncesi standart «militan»ın benliğini kendi benliği yerine koymayı, kendini böyle nesnelleştirmeyi istedi. Böylece, 12 Mart öncesinin militan tipi, yani durduğu yerde kızışan, hareket içinde soğukkanlılıkla akacağına, durduğu yerde kızışan bu tip, «devrimci» şiire de egemen oldu. Sen bu konuda ne diyorsun?

C. Yücel

Bu konuda en iyimser bir analizle denilebilir ki, bu dediğim şiir, küçük-burjuvanın devrime katılmayı bir «bulunç» (vicdan) sorunu olarak ele almasından kaynaklanmaktadır. «Bulunç», ama bilinç değil. Nitekim, 12 Mart sonrasında bazı İkinci Yeni şairler de bu bulunç dürüstlüğüyle toplum sorunlarına dokunan yahut dokunmak isteyen, ama «kan», «şehit», «kurban», «ceylan»dan öte gidemeyen şiirler yazmışlardır. İşin bir başka yanı daha vardır. İkinci Yeni nasıl, Avrupa ve Amerika modernizminin kötü okunup kötü anlaşılıp kötü tercümesinden doğmuşsa, bu şimdiki devrimci şiir de Latin Amerika, Doğu Avrupa ve Rus şiirinin kötü okunup kötü anlaşılıp kötü tercümesinden kaynaklanmış olmalıdır.

M. Belge

Şimdi devrimci şiirde oldukça yaygın bir özellik, tónalitenin yüksekliği. Bu, şairin bütün devrimci iyi niyetine karşın, hâlâ yalnız kaldığının bir kanıtı sayılabilir mi?

C. Yücel

Ben —ki sen de eleştiriyorsun— kızıştırıcı ajitasyon şiirinin olmayacağı, olmaması gerektiği kanısından buraya varmıyorum. Elbet kızıştırıcı şiir olacaktır. Kitlelerin politize edilmesi için siyasî eyleme paralel bir kızıştırıcı şiir olacaktır. Ama bu dediğimiz örnekte kızıştırılacak

kitle, kızıştırıcıdan apayrı bir dünyada yaşadığı için kızıştırıcı şair sadece kendini kızıştırmaktadır. Bunun adı ise öz-kızıştırıcılık olsa gerektir. Biz bunun çeşitli örneklerini gördük. Baltayı bileyim derken, baltayı taşla vurduklarını gördük. Öte yandan bu, şiirde duygulandırmanın yanlış olduğu anlamına da alınmalıdır. Yeter ki bu duygulandırma, bilinçlendirmeye yönelik bir duygulandırma olsun. Okuyanı kendinden geçirmek için değil, kendine getirmek için yapılan bir duygulandırma olsun. Pek şairane bir laf olacak ama, adını hatırlamadığım bir şairin lafını anayım. Adam diyor ki: «Ben, yüreğimle düşünürüm, aklımla duyurum.» Bu mekanik bir tanımlama olmakla birlikte gerçeğe ışık tutabilir. Bizdeki terslik ise düşüneceğimiz yerde duygulanmak, duygulanacağımız

yerde de elimiz şakağımızda düşünmek oluyor. Şiirde zekâyı yermenin, zekâyı şiir-dışı kılma akımının bir nedeni de bu olsa gerek. Oysa zekâyı şiirden dışarıda tutmak, bu demin dediğimiz iç dinamizmi kavrayıp dile getirmekte başlıca silâhımızı kendi elimizle düşmana teslim etmektir. Zaten bunu söyleyenler de, şiirimizin teslimiyetçi şairleridir.

M. Belge

Şiir, politik açıdan sık sık eleştirilmiş, horlanmıştır; bizde de, başka ülkelerde de. Konuşmanda çerçevesini çizdiğin tarzda yazılan bir şiir, politikanın suçlamalarını haksız çıkarır mı?

C. Yücel

Politik şiir elbet vardır ve ya-

zılmalıdır. Ama politikanın yöntemi başkadır, devrimci şiirin yöntemi başkadır. İkisini birleştiren şey sınıf mücadelesinin tarihi özüdür. Bu tarihî öz çerçevesinde devrimci şiirle politikanın yapmacık bir güncellik içinde günü gününe atbaşı gideceğini iddia etmek saçma olur.

Ama öyle dönemler vardır ki bu dediğimiz tarihî öz, devrim eylemleriyle devrimci şiiri elifi elifine yakın bir birliğe sokabilir. Devrim öncelerinde, büyük devrim dönemlerinde, büyük toplumsal bunalmalarda görülmüştür ve görülecektir. Bunu güdümlü sanat diye kavrayanlar unutmamalı ki o çeşit şiirleri yazanlar tarafından güdüldükleri iddia edilen halk iktidarının bir parçasıdır. Bu, kendilerini öyle hissetmelerinden değil, öyle olduğu içindir. ■